איבעיא להו שיטה ומחצה מאי תא שמע הרחיק את העדים שני שיטין (א) פסול הא שיטה ומחצה כשר אימא סיפא שיטה אחת כשר שיטה אחת הוא דכשר הא שיטה ומחצה פסול (א)אלא מהא ליכא למשמע מינה מאי הוי עלה ת"ש דתניא (ב)הרחיק את העדים שני שיטין מן הכתב פסול [א]פחות מכאן כשר (ג)[ב]היו ארבעה וחמשה עדים חתומין על השטר ונמצא אחד מהן קרוב או פסול תתקיים עדות בשאר מסייע ליה לחזקיה דאמר חזקיה (ד)[ג]מלאהו בקרובים כשר ואל תתמה שהרי (ה)[ד]אויר סוכה פוסל בשלשה [ה]סכך פסול פוסל בארבעה איבעיא להו שני שיטין שאמרו

הן

אלא מהא ליכא למשמע מינה. חדא דוקא או סיפא או רישא ותנא הא אטו הא: **פחות מיכן כשר.** דהיינו שיטה ומחצה: הכי גרסינן בפירוש רבינו חננאל **היו ארבעה או חמשה עדים חתומים על השטר** (ב) **ונמצא שנים הראשונים קרובים או פסולים תתקיים עדות בשאר מסייע ליה לחזקיה דאמר מילאהו בקרובים כשר.** פירוש אם היה בין הכתב לעדים חלק כשיעור שני שיטין ומילא מקום החלק בקרובים השטר ההוא כשר ומקיימין אותו משאר העדים שבו. ולא נמצאו דברי חזקיה בפירוש בגמרא וי"ל בגט קרח מדבר חזקיה ונראין דברי חזקיה כדברי ר' עקיבא דתנן במסכת גיטין (דף פא:) גט קרח הכל משלימין עליו כדברי בן ננס ר"ע אומר אין משלימין אלא קרובים הראויים להעיד במקום אחר כך פירש רבינו חננאל. ולי נראה לשון הראשון שסוף הברייתא דקתני היו עליו ארבעה או חמשה כו' ודאי מעין תחלתה מיירי במילוי שני שיטין הפוסלים את השטר כדקתני רישא ובא לומר שמילוי קרובים מכשירו והיינו דקאמר מסייע ליה לחזקיה דאיירי נמי במילוי שני שיטין של חלק דאי ברייתא בעלמא מיירי בלא מילוי שני שיטין ולאורויי דין עדים פסולים שיתקיים העדות בשאר ליתנייה במסכת מכות (דף ו.) גבי ההיא פלוגתא דרבי ורבי יוסי (הגלילי) דפליגי התם בדיני ממונות אם תתקיים העדות בשאר אם לאו וחזקיה נמי אם בגט קרח מיירי מה צריך סיוע מן הברייתא ממתני' דגיטין דבן ננס ור"ע יכול לסייעו ותו חזקיה מתני' דגיטין אתא לאשמועינן בתמיה: **ואל תתמה.** מזה החלוק כי בהיותו חלק השטר פסול ואם מילאו בפסולין לעדות כשר: **שהרי סוכה.** בהיות בה אויר שלשה טפחים פסולה ואם מילאו בסכך פסול כגון בדבר המקבל טומאה הוכשרה הסוכה שאין סכך פסול פוסל אלא בארבעה טפחים. ורב יהודאי גאון נמי מוקי לה להא דחזקיה בהלכות עדות שלו כגון דהוה קרוב חתים ברישא כי היכי דלא תקשי אדרב נחמן דאמר במסכת מכות [ו.] אפילו בדיני ממונות נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטילה דהיכא דחתים קרוב ברישא מוכחא מילתא דלכבוד עביד ולא לעדות חתמיה ובהא כ"ע מודו והכי תניא בתוספתא (גיטין פ"ז ה"י) שטר שחתמו עליו חמשה ונמצאו שלשה הראשונים קרובים או פסולים תתקיים העדות בשאר:

הן

איבעיא להו שיטה ומחצה מהו. לא בעי היכא דמסיים (ג) השיטה באמצע השיטה והניחו העדים אותו חצי שיטה הנשארת גם שיטה אחרת מהו דפשיטא דפסול דכתב מאי דבעי באותו חצי ויחזור בשיטה אחרונה[א] אבל יש לפרש היכא דסיים השטר בסוף השיטה והניחו השיטה שלימה (ד) וכתבו באמצע שיטה[ב] מהו מי אמרינן שפסול לפי שזייף בשיטה שלימה ובחציה יכתוב חזרת השטר ואין למדין מן החציה שהיא שיטה אחרונה אבל מן השלימה למדין או דלמא שכשר שגם מן השיטה שלימה אין למדין שהיא אחרונה מן השטר מיהו (ה) פשיטא דכשר דאין למדין משיטה אחרונה היינו טעמא שעדים לא דייקי ומרחיקין שיטה אחת אם כן כשמרחיקין שיטה וחותמים באמצע שיטה כיון דליכא כי אם רוחב שיטה אחת בין העדים לשטר אין למדין ממנה ולכך לא יוכל לזייף וכשר ועוד דומיא דהרחיק שני שיטין והרחיק שיטה אחת דמיירי בעובי (ו) כזה [בעי] מהו מי אמרינן לא יוכל לזייף כלום בשיטה ומחצה[ג] או דלמא בדוחק יכתוב שני שיטין ופסול[ד]:

(ו) **אלא** מהא ליכא למשמע מינה. ואי רישא דוקא סיפא לאו דוקא ושיטה ומחצה כשיטה אחת (ז) דקאמר כשר דמי ואי סיפא דוקא רישא לאו דוקא ושיטה ומחצה כשני שיטין דפסול דמי:

(ז) **דאמר** חזקיה מלאהו בקרובים כשר. אהרחיק שני שיטין קאי וכן מוכח בהמגרש (גיטין דף פז: ושם) דקאמר ואי משום (ח) שני שיטין פסול האמר חזקיה מלאהו בקרובים כשר לפירוש רבינו חננאל שגורס בברייתא (ט) נמצא מן הראשונים קרוב או פסול מסייע ליה שפיר לחזקיה דמכשיר עדים ראשונים שנמצאו קרובים אלא לגירסת ספרים דלא גרסי ראשונים א"כ היכי מסייע ליה דלמא הברייתא לא מכשרת אלא כשנמצאו (י) בסוף עדים כשרים אבל מצאו למעלה במקום שאויר פסול אימא הקרוב נמי פסול וי"ל מדלא קבע ליה מקום וקאמר סתמא (כ) נמצא ארבעה או חמשה קרובים או פסולים כשר שמע מינה בכל דוכתא מכשר להו כגון הא דאמר בשילהי הזורק (שם דף פב.) ש"מ אי חתים בתחלה קרוב או באמצע בין בסוף כשר ממאי מדלא קבע מקום וא"ת היכי מסייע ליה הא בברייתא מכשיר בין קרוב בין פסול וחזקיה לא מכשיר אלא קרוב מדלא קאמר פסול ומ"ט לחזקיה וי"ל דחזקיה סבר לה כר' עקיבא דאמר בהזורק (שם פא:) גט קרח[ה] הכל משלימין עליו אפי' קרוב אבל פסול לא[ו] אבל ברייתא סבר' כבן ננס דמכשר בגט קרח להשלים אפילו עבד וסבר כחזקיה בחדא בקרוב ונראה לר"י דאין הלכה כחזקיה דסבר כר' עקיבא אלא כבן ננס דמכשיר אפילו פסול דאמרי' התם כי אתו לקמיה דר' אמי אמר לא והשלים עליו עבד מן השוק והיא דר' אמי עיקר טפי דקבע גבי פלוגתא (ל) אבל ההיא לחזקיה לא הובאה לשם ועוד דסתמא דגמרא כבן ננס דאמרי' בהמביא תניין (שם דף יח: ושם) אי חתים בתחלה קרוב או פסול (מ) ומוכח התם דלכולי עלמא כשחותם בתחלה פסול משום תנאי[ז] כשר אי לא אתי לאיחלופי בקיום שטרות בעלמא ועוד דשמא חזקיה נמי אית ליה דבן ננס והא דאמר מלאהו בקרובים ולא קאמר בפסולים לרווחא דמילתא קאמר דלדברי הכל בכי האי גוונא כשר: (הג"ה. שיטה ומחצה. נראה לייטב כגון שחתומים עדים באמצע שיטה ומספקא ליה שמא יכתוב מה שירצה בחצי (נ)[ח] השלמה. ע"כ הג"ה):

פחות מכאן כשר. בתוספתא[ט] מסיים כאן וכמה יהיו העדים רחוקים מן הכתב ויהיה כשר כדי שיהיו נקראים עמו דברי רבי רשב"ג אומר מלא שיטה אחת ר' דוסתאי ברבי ינאי אומר מלא חתימת שני עדים שטר שחתום עליו [ה' עדים] ונמצאו ג' הראשונים קרובים או פסולים תתקיים העדות בשאר ונראה לר"מ ולר"ת דמן הצד מיירי: **ואל תתמה שהרי אויר פוסל בשלשה.** וא"ת אמאי לא מייתי ראיה מגט קרח[ט] שאויר פוסל וקרוב משלים וי"ל משום דההיא גופא תקנתא דרבנן היא והיא גופא צריכה ראיה ממילתא דאורייתא וא"ת מה שייך טעם פסול אויר הגט לפסול אויר סוכה וי"ל (ס) ה"ק מלאהו בקרובים כשר ואע"ג דאויר פסול אין לגזור מילוי קרובים אטו אויר שהרי אויר פסול בשלשה ופסול לא פוסל אלא בארבעה אבל בשלשה לא פסלי ולא גזרינן אטו שלשה דאויר פסול ועוד י"ל דלא מייתי ראיה מגט קרח דלא גזרינן השלמת קרובים אטו אויר משום דהתם דין הוא דלא גזרינן דטעמא דאויר (ע) פסול לא הוי אלא משום דקשריו מרובין מעדיו[ט] ולא משום שיוכל לזייף אפי' איכא ארבעה שיטין חלקים בין עדים לעדים כשר בטיוטא בעלמא דתו ליכא למיחש לזיוף ולא אמר סהדי אטיוטא חתימו כיון שאין השטר מצד שהעדים חתומין (פ) כדאמרי' במשנה ולכן לא גזרי קרובים אטו אויר שני שיטין דאפילו יש בו אויר בטיוטא בעלמא סגי אבל הכא דטיוטא לא מהני מידי לפי שהעדים בצד השטר כתובים ואי טייטן ליה אמרי אטיוטא חתימי ולכך נגזור מילוי קרובים אטו אויר משום דבאויר אין לו תקנה ולהכי מייתי ראיה מסוכה שאויר פוסל בה ואין לו תקנה ופסול כשר ולא פסלינן ליה אטו אויר: **שהרי אויר פוסל בשלשה.** לא מיירי בסוכה גדולה (צ) שמשייר שיעור סוכה ושלש דפנות לכל צד דאותה למה תהיה פסולה וגם לא איירי לישב תחת האויר דא"כ מאי איריא שלשה אפילו פחות נמי אמר במסכת סוכה (דף יט.) שאין ישנים תחתיו אלא הכי פירושא סוכה גדולה ויש לה שלשה דפנות ויש לה אויר שלשה לכל אורך הסוכה שאויר שלשה מפסיק ועתה אין נשאר בו כי אם שני דפנות לכל צד וסכך פסול לא הוי הפסק כי אם בארבעה טפחים אי נמי כגון שיש לה לסוכה ארבעה דפנות והיא אינה גדולה כל כך שישאר הכשר סוכה מכל צדי האויר: **נמצא אחד מהם כו'.** יש תימה מהא דאמר הכא נמצא אחד מהן קרוב או פסול כשר ולר"ע קרוב מיהא כשר ובין בתחלה ובין בסוף בין באמצע כשר מדלא קביע ליה מקום ואפילו לר"ח דגרס בראשונה לאו לאפוקי בסוף דכ"ש הוא היכא שאין אויר פסול דכשר והכי נמי בגט קרח לר"ע קרוב כשר ובפ"ק דמכות (דף ה:) אמר ר"ע אף שלשה נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה וי"ל דהתם מיירי בעדים בעל פה והיכא דלאסהודי אתו עדותן בטלה דשיילינן להו אי לאסהודי אתו אי למיחזי אתו דרב נחמן פסיק התם הלכה כרבי אבל הכא לאו לאסהודי חתימי אלא למילוי והיכא שחותמין באמצע או בסוף אמרינן משום תנאי חתימי ולאו לאסהודי קאתו וכמו כן גבי גט קרח לא חתימי אלא להשלים הקרח שיהא עדים כמו הקשרים ואע"פ דלעדות אחר על פה שיילינן אי למיחזי אתו אי לאסהודי אתו היינו משום שלא נחקרה עדותן בב"ד אבל בשטר א"צ לחקור אמאי חתימי דעדים החתומים על השטר כמי שנחקרה עדותן בב"ד דמי כאילו נחקר שלמילוי או לתנאי חתמו ורב יהודאי פסק על שטר שיש בו ה' עדים או יותר ונמצא אחד מהן קרוב או פסול

בתחלה

עין משפט נר מצוה

ט א מיי' פכ"ז מהל' מלוה ולוה הל' ד סמג עשין לד טוש"ע ח"מ סי' מה סעיף י:

י ב מיי' פ"ה מהל' עדות הלכה ו סמג עשין קט טוש"ע ח"מ סי' מה סעיף יג וסי' נא סעיף ד:

יא ג מיי' פכ"ז מהל' מלוה ולוה הל' ד סמג עשין לד טוש"ע ח"מ סי' מה סעיף יד:

יב ד מיי' פ"ה מהל' סוכה הל' כ סמג עשין מג טוש"ע א"ח סי' תרלב סעיף ב:

יג ה מיי' שם הל' יד טוש"ע שם סעיף א:

מוסף רש"י

אלא מהא ליכא למשמע מינה. דודאי מתני' לאו כולה דוקא, אלא חדא מנייהו דוקא, או רישא או סיפא, ותנא אידך אטו ההוא ולא ידעינן הי מינייהו דוקא דנגמר מניה (שבת קכא.). **מלאהו.** לאותו אויר **בקרובים כשר.** דלא קפדינן אלא אאוירא (גיטין פז:). **אויר סוכה פוסל.** את כל הסוכה בשלשה, וסכך פסול פוסל את כל הסוכה בארבעה (סוכה יז.).

מוסף תוספות

א. [ד]למאי דאסקינן דשיטה ומחצה כשר [א"כ] אין למדין מחצי שיטה ושיטה אחרונה ואילו אנן לא אמרינן בתלמוד אלא אין למדין משיטה אחרונה. ריטב"א. ב. שהניח שיטה אחת כולה ועוד למטה חצי שיטה. רשב"א. ג. דכל שצריך לכתוב שתי שיטות דחוקות מירתת שמא ירגישו בזיופו ולא מזייף. רשב"א. ד. ואסקינא דכשר דכל שצריך לכתוב ב' שיטות דחוקות מירתת שמא ירגישו בזיופו כי בריוח שהניחו העדים עשה כן. ריטב"א. ה. מפרש בסיפא במתני' שקשריו מרובין מעדיו ואם יש קשר כרוך ואין עד חתום מאחוריו זה קרח ופסול כדמפרש בגמ' משום כולכם דמסתמא למנין קשריו היו עדיו מתחלה וחיישינן דלמא אמר להו כולכם חתומו והרי אחד שלא חתם. רש"י גיטין פא:. ו. ואסיקנא דטעמיה דר"ע משום דבעבד אתי למימר שחרורי שחרריה גזלן נמי אתי למימר תשובה עבד ואתו לאכשורינהו בשטרות דעלמא אבל קרוב מאי איכא למימר. רשב"א גיטין פא:. ז. [כש]תנאי גמור הטיל בגט זה דלא ליהוי גיטא אלא א"כ חותמין בו כולן. רש"י גיטין יח:. ח. דכל כי הא השטר פסול ואפי' בחצי השיטה לבד, משום דאי בעיא כתיב מאי דבעי באותה שיטה שהעדים חתומין בה והו"ל שטר הבא הוא ועדיו בשיטה אחת וכשר, וכל שיכול להזדייף לעלמא כל השטר פסול. רשב"א.

מסורת הש"ס

(א) [ברכות כה. וש"נ], (ב) [תוספתא גיטין פ"ז], (ג) [תוספתא שם], (ד) [גיטין פז:], (ה) [סוכה יז.], (ו) רש"א ד"ח, (ז) רש"א ד"ח, (ח) [דגיטין פז.], (ט) [גיטין פא:],

הגהות הב"ח

(א) גמ' שני שיטין מן הכתב פסול הא שיטה: (ב) רשב"ם ד"ה הכי גר' וכו' ונמצאו שנים: (ג) תום' ד"ה איבעיא להו וכו' היכא דמסיים השטר באמצע השיטה והניחו העדים אותה חצי: (ד) בא"ד והניחו השיטה שלימה וחתמו באמצע: (ה) בא"ד מיהו נראה דהא נמי פשיטא דכשר דהא לאין למדין משיטה: (ו) בא"ד והרחיק שיטה אחת דמיירי בעובי קא מיבעי ליה נמי בהרחיק שיטה ומחצה בעובי כזה מהו וכו' או דלמא בדוחק יכתוב: (ז) ד"ה אלא וכו' כשיטה אחת דכשר דמי כצ"ל ותיבת דקאמר נמחק: (ח) ד"ה דאמר וכו' ואם משום דמופלג שני שיטין פסול: (ט) בא"ד שגורס בברייתא ונמצאו שנים הראשונים קרובים או פסולים מסייע ליה: (י) בא"ד כשנמצאו הקרובים בסוף עדים כשרים אבל נמצאו למעלה: (כ) בא"ד וקאמר סתמא היו ארבעה או חמשה ונמצאו קרובים או וכו' ש"מ אי חתים קרוב בין בתחלה בין באמצע וכו' קבע ליה מקום: (ל) בא"ד גבי פלוגתא דר"ע ובן ננס אבל ההוא לחזקיה: (מ) בא"ד קרוב או פסול אמרי לה פסול ואמרי לה כשר ומוכח התם לכ"ע וכו' אי לא דאתי לאחלופי בקיום שטרות דעלמא: (נ) בא"ד מה שירצה בחצי השיטה עד כאן הג"ה: (ס) ד"ה ואל תתמה וכו' וי"ל דהכי קאמר וכו' שהרי אויר פוסל בשלשה ופסול לא פוסל אלא בארבעה אבל בשלשה לא פסל ולא גזרינן פסול אטו שלשה דאויר ועוד יש לומר כצ"ל: (ע) בא"ד דטעמא דאויר פוסל לא הוי וכו' דאפילו איכא: (פ) בא"ד שהעדים חתומים כדפי' במשנה: (צ) ד"ה שהרי וכו' בסוכה גדולה שיש לה ד' דפנות שמשייר שיעור סוכה:

רבינו גרשום

פחות מכאן כשר. אלמא שיטה ומחצה כשר: מילאהו. אותן ב' שיטין שהרחיק העדים מן הכתב אם מילא אותן בקרובין כשר. אע"ג דאי לא הוה כתב בהו פסול להיכא דמילאהו בקרובין שהן פסולין לעדות דדמיין כמאן דליתנהו אפי' הכי כשר: ואל תתמה. על דבר זה שהרי אויר סוכה פוסל לסוכה בג' טפחים: סכך פסול. שסיככה בשפודין או בדבר המקבל טומאה פוסל בד' טפחים דאי איכא ד' טפחים מסכך פסול פסולה ואי ליכא אלא שיעור ג' טפחים מן סכך פסול כשר אע"ג דאי הוי אויר ג' טפחים היה פסול לא אמרינן סכך פסול כמאן דליתא אלא סכך פסול בג' מכשיר דבר הפסול אם היה אויר הכא נמי קרובין אע"ג דכמאן דליתנהו